

Doris Weber

Az apák visszatérnek

Pontosan 15 éve annak, hogy *Wilfried Wieck*, férfiakkal foglalkozó, ismert berlini terapeuta lesújtó következtetéseket vont le saját neméről: „A férfiak túlnyomó többsége érzelmi analfabéta. Nincs kedvük a saját fejlődésükhöz, és ahhoz sem, hogy küzdjenek analfabétizmusuk ellen. Éppen olyan kényelmesek, mint eddig. Ezek a férfiak kulturális szempontból katasztrófák. Mindent tönkretesznek: magukat, az asszonyokat, a gyerekeket.”

Cheryl Benard és *Edit Schlaffer* nőkkel foglalkozó bécsi terapeuták rögtön hozzátettek valamit: „Ezt a mondatot hallhattuk állandóan a férfaktól: »En mindig gyermekeim rendelkezésére állok.« De ez egy teljesen elvont mondat volt. A férfiak szeretik gyermekeiket, valamiképp fontosak is nekik gondolati síkon, továbbá válsághelyzetben mindent megkaphatnak tőlük. Azonban egy gyermek lehet 17–18 éves, és ez a válsághelyzet még soha nem következett be. Ha tehát egy apa azt mondja: »En mindig gyermekeim rendelkezésére állok«, nyugodtan eltelhet 18 év, és a valóságban még egyszer sem állt rendelkezésükre.”

A régi dal azt mondja: „Ó, az apukám csodálatos bohóc... Ó, az apukám valóban nagy művész...!” Játssza képes elővarázsolni valamit a kalapjából, és a következő pillanatban eltüntetni. Látszólag egyedül ő ismeri a trükköt, hogy a közelit távolivá változtassa, és fordítva. De a családi varieté eme színészi mutatványa egyre inkább megszokottá válik. A nézők, vagyis az asszonyok és a gyerekek már rég nem tapsolnak. Belefáradtak abba, hogy a csodálatos papa dalát énekeljék. Az egykor ünnepelelt hős tulajdonképpen elhagyhatná a színpadot, ő maga tette feleslegessé magát.

A két ismert bécsi szociológus, *Schlaffer* és *Benard* a Ludwig Boltzmann Intézet munkatársai, akik nőkkel és férfakkal végzett kutatásaikból ismét új családi drámákhoz nyertek anyagot, egykor ugyanezt állapították meg. 1991-ben befejezettnek nyilvánították a családi színházat, mert a főszereplő, vagyis az apa eltűnt. *Mondjátok meg, hol vannak az apák?* című könyvük „a híres férfi-felelőtlenység portrégyűjteménye”. *Edit Schlaffer* és *Cheryl Benard* gyermeküket szerte a

nyugati világban egyedül nevelő anyáknak ajánlotta ezt a művet, és ez sajnos nagy csoport, mert a bécsi szociológusok ide számították a valójában férjükkel egy háztartásban élő anyákat is (mondván, hogy a gyakorlatban mégis egyedül nevelik gyermekeiket). Az apa időnként megjelenik: gondoskodik a maga testi jólétéről, kipihi a munkát, használja a tévékészüléket, jelen van, de bizonyos értelemben még sincs jelen. *Cheryl Benard* megpróbálta leírni a család fantomját: „Már régóta létezik az új apaság alapfogalma. Eltöprengtünk: Mit takar ez, léteznek-e valójában ezek az új apák? Azt láttuk, hogy az apaság külsőleg egy kicsit másnak látszik. Az apák nemzedéke ma barátságosabb, hanyagabb, lazább, mint a saját apáik – de ha a családban előforduló munkáról van szó, az új apák éppen úgy nem vesznek részt benne, mint ahogy egykor az ő apjuk.”

Manapság az apák 95%-a jelen van gyermeke megszületésénél, aztán elég gyorsan visszavonul. Az első néhány nap még új, tele van a gyermek körüli varázslattal. Az első év során viszont az apa egyre jobban háttérbe húzódik, majd amikor a gyermek három-, négy-, öt éves lesz, majd iskolába megy, majdnem mindegyik apánál – a kezdetben még alternatívan viselkedőknél is – a hagyományos példa érvényesül: a mama a felelős, a papa nincs jelen. A két bécsi szociológus azon csodálkozt, hogy ezek a férfiak nem veszik észre menekülésüket. Ők mind jó apák akarnak lenni, és úgy is érzik, azt is mondják, hogy szeretik gyermekeiket. Valódi életükben mégis az autó, a szakma vagy a hobbi áll az első helyen. „A férfiak azt gondolják, hogy ha szeretik gyermekeiket, az már elég” – mondja *Edit Schlaffer*. „De a gyerekek megértéséhez, vagy ha az ember valamilyen válságban szeretne nekik segíteni, vagy ha valóban antennát szeretnénk hozzájuk, akkor a gyermek teljes ellátását is vállalni kell a hétköznapi terhes, egyszerű eseményeivel együtt; például este átnézed a tolltartóját, hogy hiányzik-e neki valami, vagy orvoshoz viszed, ismered a barátait, megszervezed a születésnap buliját. Ez mind olyasmis, ami az együttélésben közelséget és meghitt-

séget ad. És a legtöbb apa-gyermek kapcsolatból hiányzik ez a közelség.”

A modern pszichológiai irodalom hagyományt teremtett az anyák hibáztatásában, miszerint egyedül az anyák ártanak a gyermeknek, mert ők élnek túlságosan szoros kapcsolatban velük, és mindenekelőtt a fiúgyermeket tekintik – tudat alatt – férjnek és pótapának. Az apa pedig mindeközben „mossa kezeit”, mondván, aki semmit sem tesz, az nem is hibázik. A menekülés helyett irányt kellene mutatniuk, a semmittevés helyett ambíciót, a passzivitás helyére érdeklődést kellene varázsolniuk a gyermek életébe: mindez csak a legújabb kori történelemben került érthetőbben napvilágra. *Wilfried Wieck* azt mondta erre vonatkozóan: „Úgy akarom ijesztgetni férfitársaimat, mint magamat.” *A fiúk apát akarnak* című könyvében minden herceget, családfőt, nőgyűlölőt és elmenekült apát arra ösztönzött, hogy vállalják már végre a felelősséget. *Wilfried Wieck* továbbá valami „mélyen szomorút dolgot” fedezett fel: „Nagyon megrázó, ha az ember egyáltalán képes megérezni, hogy a fiúk helyzete tulajdonképpen nagyon szomorú attól, amit nem kapnak meg apjuktól. Hatalmas mennyiségű, apa iránti elfojtott vágy és kívánság reked a felnövekvő fiúkban, amit egész életük során magukba kell rejteniük.” Mit is kívánnak a fiúk az apjuktól? És mi az, amit soha nem kapnak meg? *Wilfried Wieck* azt mondja: „Hogy az apák időt szakítsanak fiaik számára. A legtöbb apának nincs ideje. A fiúk kapcsolatban szeretnének lenni apjukkal, azt szeretnék, ha apjuk velük együtt vállalkoznék valamire, mégpedig egy egész napon át. És nemcsak játékokat, focit, futkározásokat, rekordvadászatot kívánnak, hanem azt is, hogy az apa érdeklődjön irántuk, hogy megkérdezze: Hogy vagy? Azt szeretnék, hogy ha rosszul vannak, az apa kedvesen segítsen nekik. A fiúk nem szeretnének állandóan szemrehányásokat hallani apjuktól, hanem együttérzést és vigasztalást várnak. Ezt úgy is lehetne mondani: a fiúk otthont szeretnének az apjuknál, ahova oda tudnak menni, ahol meghallgatják őket, ahol érdeklődnek irántuk, de legfőképpen, hogy az apjuk szeresse őket.”

Ha ez olyan egyszerű lenne! – mondja *Gerhard Amendt*, szociális ügyekkel foglalkozó brémai tudós, aki kutatómunkáiban már évek óta intenzíven foglalkozik apákkal és anyákkal. *Amendt* nem sajnálja azokat az asszonyokat, akik az egyedülálló nevelő és felelősségvállaló szerepében panaszkodnak, és férjüket „katonaszökevényként” a munkába meneküléssel vádolják. Úgy tűnik, *Amendt* felfedezett egy trendet az anyáknál, ti. hogy az apákat kizárják a családi életben való részvételből: „Vannak olyan anyák, akik erősen érdekelték abban, hogy az apákra hárítsák az egyedüli kenyérkereső szerepét, és mindent, ami a kapcsolatokra tartozik, saját anyai egyeduralmuk alá helyezzenek.” Ez problematikus a gyerekek számára, mert „az apa ellen irányuló anyai kizárás agresszív eleméről” beszélhetünk. *Amendt* következtetése: „A családoknak van egy jelentős része, ahol az egyedül nevelés (elméletileg) teljes családban történik, de ahol az egyedül nevelés éppenséggel nem azért történik, mert a férfi és apa elhanyagolja családját, hanem azért, mert az anyák gyorsan és aktívan kizárják az apákat a gyerekekkel kapcsolatos közös élményekből és elhatározásokból. Ez az egyedül nevelésnek egy tudatosan akart, kialakított formája. Az apára csak bizonyos dolgokban van szükség: ahhoz például elég jó, hogy pénzt keresen, de belső családi folyamatokban, a kapcsolatok egész rendszerét tekintve inkább csak jelenlevőnek, nézőnek szeretnék látni az anyák, nem pedig aktív közreműködőnek. Ha tehát arról beszélünk, hogy az apák ezeken a területeken elégtelenül cselekednek, akkor azt is figyelembe kell venni, hogy az apák egy részét felesége vagy partnere akadályozza meg abban, hogy a korábbiaknál intenzívebben vehessen részt a gyereknevelésben.”

De fejezzük be az anyák szidását. Legyen vége az apák szidásának is. Megváltoztak az idők. „Papa ante portas”: az új apa a küszöbön áll, készen arra, hogy visszatérjen a családba. Vagy már megint fantomról, délibábrol van szó? „Nem, tényleg ő az”, nyugtat meg minket *Hartmut Brockmann* brémai pszichológus, aki többek között az evangélikus egyházban dolgozik „terhes apákkal”, családapákkal és elvált apákkal. Számára egyértelmű a trend: az apák visszatérnek a családba. Mégis mit jelent az, hogy „vissza”? 80%-ban még mindig az apák jelentik a fő ellátó forrást. Az asszonyok „mellékesen” dolgoznak, és „főállásban” látják el a nevelés feladatát. *Hartmut Brockmann* ennek el-

lenére azt gondolja, hogy az apák már nem annyira erősen húzzák ki magukat a felelősség alól, mint korábban, „elbizonytalanodtak az utolsó 25 év követelményeitől, melyeket a társadalom támasztott irántuk. Az apáknak egyszer ilyennek, máskor olyanoknak kellene lenniük, és most kezdenek lassan elgondolkodni arról, mit akarnak ők maguk, és kik ők maguk. Saját maguk akarják meghatározni magukat.”

Egy apa így meséli el a történetét: „Nálam úgy volt, hogy tulajdonképpen sokáig kerestem azt, mi marad belőlem mint személyből. Tíz éve vagyok házas, és éppen elváltam a feleségemtől. Az volt az érzésem, hogy a férfi, a családapa, a férj tradicionális szerepében semmi sem marad belőlem mint emberből. Sokáig kerestem az utat, erősen tájékozódva a nőmozgalomban; mindig gondoltam arra is, hogy egy vagyok ezek közül a bűnös férfiak közül, akik kiváltságokat ragadnak magukhoz, akik elnyomják a nőket. Ezt a nőmozgalom is a férfiak szemére vetette, állítólag leloptuk előlük a csillagok felét az égről. Sok időre volt szükségem, hogy megértsem, én is azokhoz tartozom, akiket becsaptak, mert a hagyományos férfiszerepekben én sem tudok magamra találni, és valami belőlem is elvész; én is teljes értékű személy szeretnék lenni. Azt gondolom, hogy a nők a hagyományos viszonyok között nem érték el ezt, de a férfiak sem.”

Így beszél egy olyan férfi, aki viszsza akarja hódítani a férfilét fél égboltját. De más férfiak segítségével nélkül szerinte ez nem megy. Ezért jár rendszeresen egy férficsoporthoz. Mert egy dolog világos a számára: a nemi szerepek változása csak egészen kis lépésekben megy végbe. Még mindig patriarchális társadalomban élünk, ahol férfiuralom virágzik. Még mindig azt várják a férfitől, hogy útját versenyzéssel és könyökléssel járja. Ha egy férfi változtatni akar életstílusán, súlyos következményekkel kell számolnia. Talán ezért veszi igénybe az apáknak csak 1,5%-a gyermeknevelési szabad-

ságot, mert nemcsak karriertörés, hanem kollégáik csípős gúnyolódása is fenyegeti őket. Egy másik apa, aki ugyancsak egy férficsoporthoz keresett védelmet, ezt mondja: „A mai férfiak igen erősen szenvednek attól, amit régebbi korokban kiváltságként már a bölcsőben megkaptak. Vegyük a képzés és foglalkozás területét, és az ezzel összefüggő férfikarriert. Ismerjük az összes szívinfarktust, és a férfiak sokféle betegségére utaló jeleket. Akik az ipar, a közigazgatás területén közép- vagy felső szintű állásban vannak, de az a kolléga is, aki a Volkswagennél a futószalag mellett áll, nagyon is gyöttrődik a stresszhatások miatt. Ismerjük a problémát, hogy az apák nagyon messze állnak gyermekeiktől, aminek társadalmi okai is vannak. Továbbá itt van az érzelmi háztartás kiegyensúlyozatlanságának problémája, ti. hogy a férfiak vakmerő hősökként lépnek fel, hogy lehetőségük van a nők elcsábítására, ahogy azt oly szépen nevezik, aktív és vezető szerepben lehetnek a szexualitás területén is. Ugyanakkor negatívnak is lehet értékelni mindezt, mert a férfiak nagyon erős teljesítményszer hatása alatt állnak, nyomasztják őket a nők által támasztott követelmények, és más a férfiakkal kapcsolatos konkurencia-viselkedésüket sem szabad lebecsülni.”

Ilyen körülmények között hogy tudnának az apák nagyobb részt vállalni gyermekeik életében: etetni, pelenkázni, vigasztalni és átkarolni őket? Ki segít nekik, hogy büszkén és emelt fővel megtalálják ezt az új szerepet? Ugyanis saját apjuk leg több-

ször nem volt számukra példakép. „Egy férfinak nagyon biztosnak kell lennie az identitásában ahhoz, hogy legyen bátorsága gyerekkocsit tolni ebben a patriarchális társadalomban”, mondta a 2000-ben elhunyt *Wilfried Wieck*. „Nincs szeretet-tantárgy a férfiak számára, sőt még önmagunk megismerésére sincs lehetőségük. Ki mondja el egy felnövekvő férfinak, egy fiúnak, hogy törekvésre méltó, kielégítő és vidám dolog gyerekekkel vesződni és vitázni?”

Micsoda veszteség ez azoknak a férfiaknak, akiknek nem adatik meg a boldogság tapasztalata! „Mikor először szólítanak papának, az szétárad minden érzékben, érzed, hogy rólad van szó, gyermeked rád gondol. Egy új dimenzió tárul ki, mely mintha négy betűben válna megfoghatóvá. Nem csak a pillantások és kinyújtott kezek tartanak fogva, sokkal inkább az a megerősítés: Te vagy a papám.” *Michael Vogt*, család- és házasságterapeuta Essen tartományban, *Apák felfedezőúton* című könyvében írta meg ezt. Egy lány apjaként ő maga is ecseteli, hogy milyen egy férfi számára, ha apának születik újjá. „Ez felfedezőút saját magunkba, ahol a más férfikkal folytatott véleménycsere már kihívás, mert a belső világ végül is olyasmis, amit a férfiakban soha nem alakítottak ki. A férfiak kifelé irányulnak, teljesítményi társadalomban élnek. A nevelési feladatok pedig másféle értékek.”

A gyerekeknek szükségük van apákra. A fiúk és a lányok számára nélkülözhetetlen, hogy apák tanítsák őket a felnőtt életbe. Az apák tanítják meg a fiúkat – ahogy Goethe ezt egyszer megírta – „a komoly életvezetésre”, nyitják rá szemüket a világra. A fényképeken mindig az apák dobják fel gyermekeiket a levegőbe, és tartják készenlétben kitért karjaikat, hogy elkapják őket. Nem az anyák. *Sören Kierkegaard* dán vallásfilozófus ír az „apai önátadásról”, mert ha a gyerekek elvesztik az apjukat, akkor a gyerekek is elvesznek. De ez fordítva is így van: ha az apák elvesztik gyermekeiket, mert túlságosan magukkal vannak elfoglalva, akkor ők is elvesznek. A gyerekeknek szükségük van az apjukra, és az apáknak ugyanúgy szükségük van gyermekeikre. *Michael Vogt* saját tapasztalatából mondja: „Nagyon gazdag ajándékokat kapnak az apák. Olyan sokféleséget fedeznek fel magukban, aminek korábban egyáltalán nem voltak birtokában, és egyáltalán nem ismerték fel. Olyan dolgokat vesznek észre, amelyek fontosabbak az irodai mun-

kánál; felfedezik a spontaneitást, az utódokkal való kreatív bánásmódot, s mindeneelőtt felfedezik magukat mint személyt, hogy képesek bizonyos dolgokra érzelmileg ráhangolódni. Sok férfi van, aki utódjának születése kapcsán puhább, óvatosabb lesz. A látszatra jelentéktelen dolgok jelentőséget nyernek: a gyermek első lépései, az önmagukban megszólaló halk hangok és kérdések újrafelfedezése és így tovább.”

Ha az apáknak csak nagyon kicsi százaléka megy nevelési szabadságra, ez még nem jelenti azt, hogy az apák nem veszik komolyan feladatukat és szerepüket, mondja *Michael Vogt*. Az apák gyakran a felfokozott szakmai aktivitásban látják családfenntartói részvételüket: a bevételt akarják biztosítani. Nagyon fontos, hogy a szülők megegyezzenek a munka és a szerepek megosztásáról, és ne nehezítsenek egymásra. *Michael Vogt* szerint az apai jelenlét minősége ugyanolyan fontos, s nem a mennyisége számít. Az az apa, aki órákon át ül hallgatagon a tévé előtt, nincs jelen gyermeke számára. Arról az apáról, aki talán csak napi fél órát tölt gyermekeivel, de nyitott szemmel, becsületes részvétellel és együttérzéssel, a gyerekeknek jó emlékek marad mint jelenlévő apáról. A legtöbb apa, akivel rendelődésben találkozik, mondja *Michael Vogt*, jelenlévő apa akar lenni, de a családterapeuta megfigyelése szerint az új apák gyakran kettős igénybevételnek vannak kitéve: egyrészt jó apák akarnak lenni, másrészt szakmájukban 100%-osan akarnak, és kell is megfelelniük, mert látják a tolokodási versenyt a munkahelyükön, ahol 100%-nál is többet követelnek tőlük. Ezek között a pólusok között hányódnak ide-oda a férfiak, és ez az ő egyik legnagyobb stressz-fokozó tényezőjük.”

Mégis: Tény, hogy az anyák 98,4%-a gyermekének születése után otthon marad. A férfiak többségének a gyermekekkel és a háztartással teli élet kevés izgalmat tud nyújtani. „Mondjátok meg, hogy hol vannak az új apák?” – kérdezte nem is olyan régen a családügyi minisztérium, és megtalálta egy tanulmányban, hogy bár az apák 20%-a jobban részt venne a családi életben, valódi szerepcserére azonban mégsem szánná rá magát. A háztartás és a gyermeknevelés semmilyen anyagot nem szolgáltat egész estét betöltő beszélgetésekhez a partikon, és azokat a házias férfiakat, akik már délelőtt a játszótéren töltik idejüket gyermekeikkel, maguk az asszonyok kérdezik együtt érzően: „Ön mióta munkanélküli?”

Még sokáig fog tartani, míg az apák valóban önként és egészen természetesen térnek vissza családjukba, mondja *Hartmut Brockmann* pszichológus, és maga sem számol többé azzal, hogy ezeket az időket még megéri, noha ma már elég lehetőségük van a férfiaknak arra, hogy apai állásukat betöltsék. Jajgatni már nem illik, mondja *Brockmann*, legalábbis vége már azoknak az időeknek. Ha akarják az apák, akkor képesek is rá. „Nevelési szabadság, részmunka, félállás, félmunka, ezek lehetőségek. Már néhány munkaadó is felébredt, és családbarát munkaprogramokat fejlesztett ki.”

Talán megértik a cégek, a hatóságok és a vállalatok, hogy egy szakmájában tapasztalt férfi, aki apaként is megállta a helyét, inkább előnyöket nyújt a vállalkozásnak. „Azok az apák, akik elhatározzák, hogy otthon maradnak gyermekeikkel, még ha csak kis időre is, békét hozó tényezőnek számíthatnak” – írja *Felnőni a békéhez* című könyvében *Vappu Taipale*, a finn egészségügyi bizottság elnöke. „Az a férfi ugyanis, aki belemegy egy ilyen viszonylatba, jobb barát, jobb főnök és jobb embertárs lesz – bár talán rosszabb katona.”

A pszichológus *Hartmut Brockmann*, aki évek óta apákkal dolgozik, és szervezési tanácsadó profit- és non-profit irányultságú vállalkozásoknál, csak megerősíteni tudja ezt: „Ha az emberek gyerekekkel foglalkoznak, akkor az élet legfontosabb dolgait tanulják meg: a toleranciát, az együttérzést és a higgadtabb bánásmódot, a figyelmet, a megértést, saját igényeik háttérbe szorítását és a rugalmasságot. Ha egy férfi mindezt átéli otthon, akkor ez kihat munkahelyi viszonyaira is, és ott is barátságosabb és oldottabban fog viselkedni kollégáival.”

„Apának lenni fokozatos hozzázokást jelent a közelséghez, a függőséghez és a kapcsolathoz” – írja *Mi, apák* című könyvében *Lars Gustafsson* svéd gyermekorvos. Apának lenni azt jelenti, hogy „az ember elszokik a tradicionális, férfias szabadság mozgásterétől; elszokik attól, hogy az ember legyen, aki jön és megy, aki meghódít és átenged, aki matrózként távoli, idegen országokban utazgat, hogy időnként hazamenjen a reá váró leányhoz.” *Lars Gustafsson* szerint még sokáig tart, míg a férfiak megértik, mekkora értéket rejt magában ez az új függőség, ez az új kapcsolat. Néhányan csak egy váláskor fogják fel ezt, vagy amikor a gyerekek kiröpülnek otthonról.

Fordította: Hampel Mária

Forrás: Publik-Forum, 2004/21